

Hyvinvointivaltion myytit

Hyvinvointivaltio on monille kiistaton tosiasia. Heille hyvinvointivaltion vaihtoehto on alueellinen eriarvoisuus, köyhyyden lisääntyminen ja kasautuminen, kaupankäynti ihmisten perustarpeista ja tunteettomien markkinavoimien saalistaminen. He puolustavat hyvinvointivaltiota ikäänkuin heillä olisi tosiasiat puolellaan. On siksi paikallaan koetella heidän väitteitään hyvinvointivaltion saavutuksista ja vaihtoehtoista.

Hyvinvointivaltion kannattajat väittävät, että köyhyys on vapaiden markkinoiden väistämätön seuraus ja että hyvinvoinnin aatteen avulla vaurautta on voitu tasoittaa yhteiskuntarauhan turvaamiseksi. He tulkitsevat 1700-luvulta alkanutta kehitystä hyvinvoinnin ja markkinoiden kurjuuden väliseksi kamppailuksi. Heidän mukaansa hyvinvoinnin aatteen häviäminen olisi sysännyt yhteiskunnan monopolien armoille ja kiihdyttänyt köyhyyden kierteitä. Tosiasiat eivät kuitenkaan tue tätä tulkintaa.

Ennen teollistamista yhteiskunnille oli ominaista köyhyys ja alaston riisto. Maatalous oli pääasiallinen elannon lähde. Väestön keski-ikä oli nykyiseen verrattuna todella alhainen. Ihmiset, joille ei ollut työtä maataloudessa, eivät voineet löytää sitä mistään muualtakaan. He olivat köyhyyteen tuomittuja. Hekin, joilla oli työtä, joutuivat elämään puutteessa ja kokemaan epävarmuutta huomisen leivästä. Orastava industrialismi ja laissez-faire -kapitalismi eivät tehneet ihmisistä köyhiä eivätkä tuhonneet heidän elinympäristöjään. Tämä kaikki oli ankaraa todellisuutta jo ennen kapitalismia. Päinvastoin industrialismi ja laissez-faire -politiikka hyödyttivät yhteiskunnan osattominta enemmistöä alusta pitäen. Niiden ansiosta ihmisten taloudellinen riippumattomuus ja mahdollisuudet oman elämän järjestämiseksi lisääntyivät dramaattisesti. On syytä muistaa, että Englannissa maaseudun aristokraatit syyttivät jo ennen Karl Marxia teollisuutta korkeiden palkkojen maksamisesta työvälle ja elintason tarpeettomasta kohottamisesta. Puolue toiminnan, ay-liikkeen ja valtion harjoittaman hyvinvointipolitiikan avulla ei voida selittää elintason yleistä kohoamista, vaan päinvastoin hyvinvoinnin rajoitteet löytyvät juuri näistä tekijöistä.

Hyvinvointipolitiikan kannattajat vetoavat mielellään siihen, että sen avulla on luotu työpaikkoja ihmisille julkiseen hallintoon ja että näin hekin, joilla ei ole sijaa markkinoilla, voivat hyödyttää yhteiskuntaa. Julkistaloudessa vedotaan tässä yhteydessä kerroin- ja kiihdytysvaikutuksiin, joiden mukaan julkisten menojen lisäys kiihdyttää markkinoilla taloudellista toimeliaisuutta. Tosiasia on, että julkinen valta, joka rahoittaa menonsa verotuksella, ei voi luoda uusia työpaikkoja. Markkinat menettävät työpaikkoja sitä mukaa, kun julkinen valta niitä perustaa. Koska ihmiset joutuvat veroillaan maksamaan julkiset työpaikat, heillä ei ole mahdollisuutta käyttää varojaan haluamallaan tavalla, josta taas muita hyödykkeitä valmistavien ihmisten työpaikat riippuvat. Hyvinvointivaltion kannattajat uskovat katteettomasti kykyynsä luoda uutta tyhjistä.

Hyvinvointivaltion kannattajat elvyttävät aatettaan puhumalla perusturvan ja subjektiivisten oikeuksien laajentamisen puolesta. Kummassakin on kysymys hyödyistä, jotka julkinen valta tuottaisi vastikkeetta. Kysymys ei ole kuitenkaan mistään uudesta problematiikasta kuten meillä eräät antavat ymmärtää. Esimerkiksi kansalaistulosta keskusteltiin Yhdysvalloissa jo 1960-luvulla. Perusturvaa ja subjektiivisia oikeuksia koskevassa epämääräisessä keskustelussa on toistuvasti unohtunut rahoituksen ongelma. Vastaukseksi kysymyksen kuka maksaa on annettu hallitus, valtio tai yhteiskunta. Tällaisen vastauksen antajat unohtavat, että valtiolla ei ole omaa rahaa ja että rahoittaakseen erilaisia hankkeita valtion on otettava varat joiltain toisilta. Tällä tavoin toimivaa valtiota kutsui viime vuosisadalla elänyt ranskalainen Frederic Bastiat suu-

reksi illuusioksi, jossa jokainen yrittää elää toisten kustannuksella. Oikeutta vastikkeettomaan hyötyyn ei ole olemassa, on vain valtion sallima oikeus tiettyyn osaan kanssaihmissen tuloista.

Hyvinvointivaltion kannattajat uskottelevat pystyvänsä takaamaan kansalaisille turvallisuutta muutoksia ja talouden heilahteluita vastaan. On luonnollista, että työntekijät haluavat turvata työpaikkansa, viljelijät tulonsa ja yrittäjät markkina-asemansa. Hyvinvoinnin aatteeseen uskovat eivät kuitenkaan huomaa, että epävarmuus ja turvattomuus edistävät taloudellista kasvua ja kehitystä pakottamalla ihmiset etsimään jatkuvasti uusia mahdollisuuksia taantuviin tilalle ja luomaan näin työtilaisuuksia niille, joiden omat resurssit eivät siihen riitä. Epävarmuuden ja turvattomuuden syynä ei ole suinkaan harvojen ja todella varakkaiden ahneus, vaan kuluttajien tekemät valinnat. Esimerkiksi viljelijöiden turvattomuus johtuu siitä, että kuluttajat haluavat mieluummin halpoja kuin kalliita elintarvikkeita ja että he haluavat aika ajoin kokeilla uusia tuotteita vanhojen sijasta. Ihmisten toiveet näyttäisivät toteutuvan ainoastaan täysin pysähtyneessä yhteiskunnassa.

Hyvinvointivaltio on sen kannattajien mielestä eettinen konstruktio, johdonmukainen seuraus yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden periaatteen noudattamisesta. Sen nimissä heidän on mahdollista tehdä hyvää ja toimia vaikuttavasti. Sen nimissä he analysoivat yhteiskunnallisia ongelmia oikeudenmukaisuuden puutteina ja riippumattomina harjoitettavasta yhteiskuntapolitiikasta. He ovat kuitenkin haluttomia katsomaan sitä mahdollisuutta, jonka mukaan yhteiskunnalliset ongelmat saattavat olla hyvinkin seuraus siitä politiikasta, jota he kannattavat. Tämä on luonnollista, koska eri hyvinvoinnin sektoreita tutkivat tieteet lähestyvät asiaa lähes yksinomaan edustamansa profession näkökulmasta. Nämä tieteet ovat siksi kyvyttömiä menemään hallinnollista todellisuutta — virkarakenne, lainsäädäntö, valtionosuudet jne. — pidemmälle.

Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden puolestapuhujat eivät ota huomioon, että toimenpiteet, joita he suosittelevat eettisyyden ja yleisen hyvän nimissä, voivat saada aikaan vaikutuksia, jotka haitallisuudessaan ylittävät alkuperäisten tavoitteiden tuottamat hyödyt. Hyvinvoinnin tavoitteiden muuttaminen käytännöksi saattaa murtaa esimerkiksi ne käytännöt, joiden varassa ihmiset aikaisemmin ratkaisevat menestyksellisesti ongelmansa ja saada heidät uskomaan, että heidän elämänsä on ulkoa ohjattua. Haitallisten tavoitteiden kontrolloimiseksi julkisen vallan on lisättävä valtaoikeuksiaan, jotka synnyttävät väistämättä hallinnollista mielivaltaa. Yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen vetoavat ovat uhranneet tuskin ajatustakaan hallinnollisen miellivallan patoamiselle ja torjunnalle.

Hallintotieteen, jonka olemassaolo ei ole riippuvainen mistään tietystä professionista tai sosiaalisen organisoimisen muodosta, tehtävänä on ymmärtää laajasti yhteiskuntaa ja siinä vaikuttavia tekijöitä kuten esimerkiksi hyvinvoinnin aatetta ja politiikkaa. Siksi sen on analysoitava kriittisesti tutkimuskohdettaan koskevia myyttejä ja uskomuksia. Aidossa tutkimuksessa myytit murtuvat ja vaihtoehdot kehittyvät huolimatta siitä, että se tekee kipeää.

Risto Harisalo